

MỘT SỐ GIẢI PHÁP NÂNG CAO HIỆU QUẢ HOẠT ĐỘNG PHỔ BIẾN, GIÁO DỤC PHÁP LUẬT CỦA CÔNG ĐOÀN TRONG TÌNH HÌNH HIỆN NAY

Lê Thị Châu*

Phổ biến pháp luật là quá trình cung cấp cho mọi người những kiến thức pháp luật, nhằm đưa pháp luật vào đời sống, góp phần nâng cao sự hiểu biết, tôn trọng pháp luật, xây dựng ý thức hành động theo pháp luật. Giáo dục pháp luật là quá trình tổ chức có mục đích khơi dậy, biến đổi nhận thức, năng lực, tình cảm và thái độ của con người đối với pháp luật theo hướng tích cực nhằm hoàn thiện nhân cách phù hợp với lợi ích của giai cấp thống trị và phát triển xã hội. Vì vậy, hoạt động tuyên truyền phổ biến, giáo dục pháp luật góp phần đưa các quy định pháp luật vào cuộc sống có ý nghĩa quan trọng. Một trong những chủ thể thực hiện hoạt động phổ biến giáo dục pháp luật (PBGDPL) là tổ chức công đoàn - đại diện cho giai cấp công nhân, lao động. Tuy nhiên, để hoạt động này phát huy hiệu quả cần phải đổi mới cả về nội dung và phương pháp.

1. Các cấp công đoàn phát huy những thuận lợi và khắc phục những khó khăn trong hoạt động phổ biến, giáo dục pháp luật

Công cuộc đổi mới đất nước và việc xây dựng Nhà nước pháp quyền xã hội chủ nghĩa Việt Nam với quan điểm coi giai cấp công nhân là lực lượng đi đầu trong quá trình Công nghiệp hoá - hiện đại hoá là lực lượng sản xuất quan trọng nhất của xã hội. Họ đại diện cho phương thức lao động công nghiệp, nắm giữ những cơ sở vật chất quan trọng nhất của đất nước. Với khoảng 5.7% dân số và khoảng 18% lực lượng lao động xã hội, giai cấp công nhân (GCCN) đang tạo ra khoảng 70% GDP và đảm bảo 60% ngân

sách nhà nước¹. Song trình độ, nhận thức tay nghề và chất lượng giai cấp công nhân còn nhiều bất cập. Trong hoạt động của hệ thống hoạt động phổ biến giáo dục pháp luật của công đoàn, góp phần đưa các qui định pháp luật đến với công nhân viên chức lao động và đoàn viên công đoàn càng có ý nghĩa quan trọng. Hoạt động này, đã được Đảng và Nhà nước rất quan tâm. Điều này được thể hiện trong nhiều văn bản của Đảng và Nhà nước như Chỉ thị 32-CT/TW ngày 09/12/2003 của Ban Bí thư Trung ương Đảng (khoá IX) về tăng cường sự lãnh đạo của Đảng trong hoạt động phổ biến và giáo dục pháp luật, nâng cao ý thức chấp hành pháp luật của cán bộ, nhân dân; Chương trình phổ biến giáo dục pháp luật ban hành kèm theo Nghị định số 13/2003/NĐ-CP ngày 17/01/2003 của Chính phủ; Nghị quyết số 61/2007/NQ-CP ngày 07/12/2007 của Chính phủ về việc tiếp tục tăng cường hoạt động giáo dục, phổ biến pháp luật; Nghị quyết số 37/2008/NQ-CP ngày 12/03/2008 của Chính phủ phê duyệt Chương trình phổ biến, giáo dục pháp luật từ năm 2008 - 2012. Trên cơ sở các văn bản đó, Ban chấp hành Tổng Liên đoàn Lao động Việt Nam đã ban hành Nghị quyết 5a/NQ-BCH về “Đẩy mạnh hoạt động pháp luật của Công đoàn trong tình hình mới”; Kế hoạch 1233/KH-TLĐ về thực hiện Chỉ thị 22 của Ban Bí thư Trung ương về “Tăng cường công tác lãnh đạo, chỉ đạo việc xây dựng quan hệ lao động hài hòa, ổn định và tiến bộ trong doanh nghiệp”, Nghị quyết 20-NQ/TW lần

¹ Tổng liên đoàn Lao động Việt Nam, Viện Công nhân và Công đoàn, *Xu hướng biến động giai cấp công nhân Việt Nam trong những năm đầu thế kỷ XXI*, Nxb. Lao động, Hà Nội, 2001, tr. 14.

* TS. Luật học, Đại học Công đoàn

thứ 6 khóa X về “*Tiếp tục xây dựng giai cấp công nhân Việt Nam thời kỳ đẩy mạnh công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước*” và Nghị quyết Đại hội X Công đoàn Việt Nam đã xác định rõ nhiệm vụ quan trọng hàng đầu của nhiệm kỳ 2008 - 2013 là đại diện bảo vệ quyền và lợi ích hợp pháp chính đáng của công nhân viên chức lao động (CNVCLĐ). Các văn bản trên là cơ sở pháp lý là điều kiện thuận lợi cho các cấp công đoàn hoạt động. Vấn đề đặt ra là, các cấp công đoàn phải phát huy được những thuận lợi đó, vận dụng những quy định pháp luật vào thực tiễn để thực hiện tốt vai trò của mình là đại diện cho quyền, lợi ích hợp pháp và chính đáng của công nhân, viên chức, lao động, góp phần hài hòa lợi ích trong quan hệ lao động.

Ngoài những thuận lợi trên thì hoạt động công đoàn cũng có không ít những khó khăn từ quá trình sắp xếp đổi mới doanh nghiệp nhà nước, từ biến động của tình hình kinh tế thế giới, nhiều doanh nghiệp đang đứng trước thách thức mới: sức ép cạnh tranh về công nghệ ngày càng gay gắt, phân hoá giàu nghèo gia tăng... Công đoàn đang phải đối mặt trước những nguy cơ và thách thức mới. Những khó khăn trên đã ảnh hưởng lớn đến hoạt động tuyên truyền phổ biến giáo dục pháp luật, xây dựng đội ngũ công nhân viên chức lao động của toàn ngành.

2. Công đoàn thực hiện việc đổi mới về nội dung và phương pháp đưa pháp luật đến với công nhân viên chức lao động và đoàn viên

Thứ nhất, các cấp công đoàn đã kiện toàn củng cố bộ máy tổ chức. Tổng Liên đoàn ra Quyết định số 1424/QĐ-TLĐ ngày 12/9/2008 thành lập Hội đồng Phối hợp công tác PBGDPL, ban hành Quy chế về Tổ chức và hoạt động của Hội đồng, hướng dẫn các liên đoàn lao động (LĐLĐ) địa phương và công đoàn ngành Trung ương tiếp tục kiện toàn thành lập Hội đồng phối hợp hoạt động phổ biến, giáo dục pháp luật và ban hành Quy chế hoạt động. Các LĐLĐ tỉnh, thành phố, Công đoàn ngành Trung ương có 30

đơn vị đã thành lập Hội đồng Phối hợp công tác PBGDPL, 17 đơn vị kiện toàn Tiểu ban Phối hợp công tác PBGDPL, 01 đơn vị thành lập Chi hội luật gia. Đến nay, theo thống kê chưa đầy đủ, số lượng báo cáo viên, tuyên truyền viên pháp luật từ cấp địa phương, ngành đến cơ sở là 5.995 người, định kỳ được tập huấn nâng cao nghiệp vụ chuyên môn và kỹ năng làm công tác PBGDPL.

Thứ hai, các cấp công đoàn đổi mới phương pháp PBGDPL. Tổng liên đoàn đã chỉ đạo các LĐLĐ tỉnh, thành phố, Công đoàn ngành Trung ương, Công đoàn Tổng công ty trực thuộc Tổng Liên đoàn triển khai hoạt động PBGDPL theo chỉ đạo của Chính phủ và của Tổng Liên đoàn. Tiếp tục phổ biến những văn bản pháp luật có liên quan đến quyền lợi và nghĩa vụ của người lao động. Đẩy mạnh hoạt động phổ biến, giáo dục pháp luật cho công nhân lao động (CNLD) khu vực kinh tế ngoài Nhà nước và CNLD nữ theo hướng đổi mới cho phù hợp với điều kiện sống, điều kiện làm việc. Chẳng hạn, nhiều hội nghị, hội thảo, tập huấn tập trung vào những vấn đề bức xúc hiện nay như việc làm, chế độ chính sách với người lao động, nâng cao hiệu quả hoạt động kiểm tra việc thực hiện pháp luật lao động, xây dựng mối quan hệ lao động lành mạnh tại doanh nghiệp, tìm giải pháp phòng ngừa tranh chấp lao động và đình công, giải quyết những bất cập về lương, tham gia hoạch định chính sách về tiền lương. Để nâng cao kiến thức, kỹ năng cho cán bộ công đoàn, trường Đại học Công đoàn đã giảng dạy 2.889 tiết luật cho 3.500 lượt sinh viên và cán bộ công đoàn. Riêng năm 2008, toàn hệ thống Công đoàn đã tổ chức được cho hơn 114.064 cuộc PBGDPL cho 1.868.529 lượt CNVCLĐ tham dự, đã in ấn và phát hành 554.240 ấn phẩm tuyên truyền PBGDPL, xây dựng được 13.113 tủ sách pháp luật và sử dụng, khai thác tủ sách hiệu quả hơn². Đặc biệt mô hình “Tổ công nhân tự quản khu nhà trọ” đã được

² Báo cáo tổng kết 2008, Tổng Liên đoàn Lao động Việt Nam.

nhiều LĐLĐ tỉnh, thành phố xây dựng. Thông qua mô hình này, các cấp công đoàn triển khai hoạt động phổ biến, giáo dục pháp luật cho CNLĐ, kịp thời phát hiện và giải quyết những bức xúc của CNLĐ, góp phần làm giảm tranh chấp lao động và đình công.

Thứ ba, các cấp công đoàn đã tham gia xây dựng các văn bản quy phạm pháp luật thực hiện công tác, trợ giúp pháp lý cho CNVCLĐ. Tổng Liên đoàn đã tham gia với Chính phủ, các bộ ngành nhiều dự án luật như: Luật Thủ tục hành chính, sửa đổi bổ sung Nghị định 65/2003/NĐ-CP ngày 11/6/2003 của Chính phủ về tư vấn pháp luật; Thông tư hướng dẫn Nghị định số 11/2008/NĐ-CP của Chính phủ về việc bồi thường thiệt hại do đình công bất hợp pháp gây ra; Luật Bảo hiểm xã hội, Luật Thất nghiệp, các Nghị định hướng dẫn thi hành. Các cấp công đoàn đã tổ chức được 2.536 buổi lấy ý kiến tham gia xây dựng luật với 62.100 lượt CNVCLĐ tham gia.

Hệ thống tư vấn pháp luật của các cấp Công đoàn tiếp tục được củng cố, kiện toàn hoặc thành lập mới, hoạt động đang dần vào nề nếp. Hiện nay toàn hệ thống công đoàn có 16 Trung tâm tư vấn pháp luật, 32 Văn phòng tư vấn pháp luật, 394 tổ tư vấn pháp luật, 181 cán bộ trong đó có 50 cán bộ chuyên trách, 131 cán bộ kiêm nhiệm, 71 tư vấn viên. Theo báo cáo chưa đầy đủ, trong năm 2008, các cấp công đoàn đã tổ chức được 1.541 buổi tư vấn cho 1.558 tập thể và 51.894 lượt CNVCLĐ³.

Thứ tư, các cấp công đoàn đã tăng cường hoạt động kiểm tra nhằm chỉ đạo công đoàn cơ sở thực hiện tốt và từng bước cải tiến nâng cao chất lượng tuyên truyền, phổ biến giáo dục pháp luật. Năm 2008, Tổng Liên đoàn đã tổ chức được 02 đoàn kiểm tra hoạt động PBGDPL tại một số LĐLĐ tỉnh, thành phố, Công đoàn ngành Trung ương và cơ sở. Nhìn chung, các đơn vị đều quan tâm chỉ đạo sâu sát hoạt động PBGDPL, củng cố kiện

toàn tổ chức, phân công trách nhiệm rõ ràng cho từng ban chuyên đề cùng thực hiện hoạt động PBGDPL, nhiều nơi đã định kỳ tổ chức tập huấn nâng cao nghiệp vụ và kỹ năng cho cán bộ làm hoạt động PBGDPL.

Các cấp công đoàn đã phối hợp với cơ quan quản lý nhà nước về lao động ở địa phương tổ chức kiểm tra việc thực hiện các chế độ, chính sách liên quan đến quyền lợi người lao động, thực hiện quy chế dân chủ ở cơ sở, phát hiện nhiều chủ doanh nghiệp vi phạm quyền và lợi ích của người lao động; tổ chức được 41.718 cuộc kiểm tra chấp hành Điều lệ Công đoàn, tiếp 7.888 lượt người, nhận 5.712 đơn khiếu nại, tố cáo, đã giải quyết được 4.581 đơn, can thiệp bảo vệ cho 1.818 người được trở lại làm việc, 205 người được hạ mức kỷ luật và 2.710 người được hưởng các quyền lợi khác⁴. Vì vậy, coi trọng giáo dục pháp luật chính là coi trọng đầu tư cho con người để góp phần xây dựng và phát triển đội ngũ công nhân viên chức lao động. Thực tiễn đã chứng minh: nếu lượng hoá được những lợi ích mà văn bản pháp luật mang lại sẽ giúp cho hoạt động tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật đạt được những hiệu quả thiết thực. Chẳng hạn, tuyên truyền, phổ biến pháp luật về bảo hộ lao động, về phòng chống cháy nổ sẽ giúp người lao động nhận thức đầy đủ về quy trình an toàn về cháy nổ... Họ chủ động việc phòng chống không để xảy ra những hậu quả, doanh nghiệp không phải chi phí để khắc phục hậu quả, chính là làm tăng lợi nhuận cho doanh nghiệp.

3. Các cấp công đoàn thường xuyên đánh giá kết quả đã đạt được của hoạt động phổ biến giáo dục pháp luật, rút ra những bài học kinh nghiệm và đề ra các giải pháp phù hợp với tình hình thực tế

Hoạt động tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật sâu rộng trong tập thể cán bộ CNVCLĐ của từng ngành, từng địa phương đã được Lãnh đạo Tổng Liên đoàn Lao động Việt Nam đặc biệt quan tâm, coi đây là

³ Báo cáo tổng kết 2008, Tổng Liên đoàn Lao động Việt Nam.

⁴ Báo cáo tổng kết 2008, Tổng Liên đoàn Lao động Việt Nam.

nhiệm vụ quan trọng để thực hiện tốt 3 chức năng của tổ chức công đoàn. Vì vậy, hoạt động tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật là một bộ phận không thể tách rời hoạt động giáo dục, chính trị tư tưởng. Các cấp Đảng và chính quyền lãnh đạo, phối hợp và thống nhất kế hoạch thực hiện. Làm tốt hoạt động tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật sẽ góp phần làm cho công nhân, viên chức lao động hiểu pháp luật, nâng cao ý thức tôn trọng và bảo vệ pháp luật ngày một thấm sâu vào tư tưởng của mỗi người, biến thành hành động tự giác và nếp sống giữ gìn an ninh, trật tự trong cơ quan, doanh nghiệp, nơi cư trú, ngăn ngừa các vi phạm pháp luật và các tệ nạn xã hội, tạo sự đoàn kết, dân chủ trong các sinh hoạt xã hội.

Tuy nhiên, hoạt động tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật vẫn còn một số thiếu sót sau:

- Việc triển khai thực hiện tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật chưa thường xuyên, sâu rộng, đôi khi tổ chức còn mang tính hình thức, theo phong trào, thiếu hấp dẫn, dàn trải, chưa thông tin đầy đủ cho CNVCLĐ, do vậy đội ngũ CNVCLĐ thực hiện pháp luật còn hạn chế.

- Nhận thức của một số cá nhân còn coi nhẹ vai trò, vị trí, tầm quan trọng của hoạt động tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật, chưa quan tâm đúng mức đến hoạt động này.

- Đội ngũ làm hoạt động tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật còn rất mỏng, chưa chuyên nghiệp, chủ yếu là lực lượng kiêm nhiệm, chưa được tập huấn thường xuyên để nâng cao kiến thức về pháp luật và kỹ năng tuyên truyền.

- Tài liệu phục vụ hoạt động tuyên truyền còn nghèo nàn, chưa có tủ sách pháp luật tại doanh nghiệp để đáp ứng nhu cầu tự tìm hiểu pháp luật của người lao động và cán bộ công đoàn cơ sở.

Từ những bài học kinh nghiệm được rút ra, các cấp công đoàn, đặc biệt là công đoàn cơ sở đã nhận thức tầm quan trọng của việc

đổi mới về nội dung và phương pháp phổ biến giáo dục pháp luật của công đoàn trong tình hình mới:

- Chú trọng đào tạo kỹ năng vận dụng pháp luật, coi đây là phương tiện hữu hiệu để đạt các mục tiêu khi tổ chức thực hiện nhiệm vụ của công đoàn. Kỹ năng vận dụng pháp luật được hiểu là khả năng vận dụng những kiến thức pháp luật để áp dụng vào thực tế. Như vậy, để thực hiện tốt các nhiệm vụ của công đoàn, cán bộ công đoàn cần phải học tập và phát triển các kỹ năng tuyên truyền phổ biến, giáo dục pháp luật. Việc rèn luyện, nâng cao kỹ năng đó là yêu cầu thường xuyên, là công cụ, phương tiện để đạt hiệu quả hoạt động công đoàn các cấp.

- Cần xây dựng kế hoạch bồi dưỡng kiến thức, phát triển lực lượng tuyên truyền viên pháp luật là cán bộ công đoàn. Động viên các cấp công đoàn hăng hái vận động công nhân, viên chức, lao động thực hiện chủ trương, chính sách, pháp luật của nhà nước, ủng hộ Nhà nước triển khai các kế hoạch phát triển kinh tế - xã hội. Không có sự ủng hộ của công đoàn - cơ sở xã hội của nhà nước sẽ bị lung lay... Công đoàn sẽ phát huy vai trò tham gia, kiểm tra, giám sát hoạt động của Nhà nước. Vì vậy, đội ngũ tuyên truyền viên pháp luật của công đoàn cần nhận thức đầy đủ mối quan hệ thống nhất giữa Nghị quyết của Đảng và pháp luật của Nhà nước; mối quan hệ mật thiết giữa chính trị, pháp luật và kinh tế... Khi thực hiện nhiệm vụ tuyên truyền họ cần phải nhận thức nội dung các văn bản pháp luật được quy định bởi điều kiện kinh tế, nhưng lại thông qua nhiệm vụ chính trị của giai cấp công nhân liên minh với giai cấp nông dân và tầng lớp trí thức dưới sự lãnh đạo của Đảng Cộng sản Việt Nam mới được cụ thể hoá bằng văn bản pháp luật tương ứng ...

- Tăng cường hoạt động tư vấn pháp luật cho công nhân, viên chức lao động tại trung tâm tư vấn pháp luật của ngành và các liên đoàn lao động địa phương. Hiện nay hoạt động này của công đoàn còn khá mới mẻ,

còn thiếu tính chuyên nghiệp. Người lao động chỉ đến trung tâm tư vấn của các cấp công đoàn khi sự việc đã xảy ra, chỉ quan tâm đến giải quyết hậu quả hơn là phòng ngừa. Trung tâm tư vấn pháp luật của công đoàn chưa quan tâm đến điều kiện cung cấp dịch vụ pháp lý, chưa có quan điểm rõ ràng về việc thực hiện dịch vụ tư vấn pháp luật mà chỉ cung ứng việc tư vấn pháp luật theo phương thức tài trợ, miễn phí.

- Cải tiến phương pháp tuyên truyền bằng các hình thức thiết thực phù hợp với thực tế của từng cơ sở. Ví dụ: sử dụng các tờ rơi, tờ gấp, pa-nô, áp-phích. Tác phẩm báo chí về pháp luật cần truyền tải đầy đủ nội dung thông tin pháp luật và các chế tài nghiêm khắc nhằm tăng tính chất răn đe, giáo dục. Xây dựng mạng lưới tuyên truyền viên, tư vấn tại cơ sở để giúp CNVCLĐ hiểu được những vấn đề cơ bản về pháp luật lao động, Luật Công đoàn, Luật Doanh nghiệp, giúp họ nâng cao nhận thức để tự bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp và chủ động tham gia ý kiến xây dựng doanh nghiệp đặc biệt, ngày 13/10/2008 Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo đã ký quyết định 4868/QĐ-BGD và ĐT giao cho Trường Đại học Công đoàn đào tạo ngành luật trình độ đại học là điều kiện thuận lợi để công nhân lao động, cán bộ công đoàn được đào tạo kiến thức và kỹ năng vận dụng pháp luật.

- Xây dựng mối quan hệ phối hợp chặt chẽ giữa Công đoàn với chuyên môn đồng

cấp. Công đoàn là đại diện, bảo vệ quyền, lợi ích hợp pháp, chính đáng của công nhân, viên chức, lao động, thúc đẩy phát triển ổn định và hài hòa quan hệ lao động. Muốn làm được những điều đó, công đoàn cơ sở phải sâu sát đời sống công nhân, lao động, nắm vững tâm tư, nguyện vọng của họ, kịp thời giải quyết những mâu thuẫn nảy sinh giữa người sử dụng lao động và người lao động, kịp thời đưa ra những giải pháp tích cực về vấn đề tiền lương, tiền thưởng, bảo hiểm xã hội, an toàn vệ sinh lao động, bảo vệ môi trường sinh thái. Công đoàn cần tranh thủ sự lãnh đạo của Đảng để cùng quan tâm đến hoạt động tuyên truyền phổ biến, giáo dục pháp luật và hướng dẫn CNVCLĐ thực hiện quy chế dân chủ với phương châm công khai, bình đẳng, rõ ràng.

- Tăng cường hoạt động kiểm tra thực hiện pháp luật, việc thi hành Bộ luật Lao động gắn với kiểm tra thực hiện thỏa ước lao động tập thể, xử lý kỷ luật, trả lương, thưởng, hợp đồng lao động và cáo quy định pháp luật có liên quan.

- Đầu tư kinh phí đúng mức cho hoạt động tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật. Mức đầu tư phải được dự toán độc lập, sử dụng để tổ chức tập huấn, mua sắm tài liệu và phương tiện cần thiết để phục vụ hoạt động tuyên truyền, phổ biến, giáo dục pháp luật.